

Sektionen för ekonomisk analys
Måns Norberg

Motion 18 - Stärk förutsättningarna för glesbygdkommuner

Förslag till beslut

Motionen anses besvarad.

Bedömning

Det motionärerna efterfrågar stöds av de direktiv regeringen beslutat för den pågående utjämningskommittén. Inte heller finns det i SKR:s tidigare ställningstaganden i frågan något som motsäger att inriktningen för SKR:s påverkansarbete ska vara att utjämningsystemet till fullo ska omfatta de ekonomiska nackdelar i den obligatoriska verksamheten som kan komma av en gles bebyggelse. Därför anses motionen besvarad.

Politisk beredning och beslutsnivå

Ärendet behandlas av Arbetsutskottet vid sammanträde 2023-10-12 inför yttrande i styrelsen 2023-10-27 och beslut på ordinarie kongress 2023-11-15 och 2023-11-16.

Sammanfattning

Petter Nilsson (SD), ombud för Västerbottens län samt Per Carlberg (SD) och Andrea Kronvall (SD), båda ombud för Stockholms län framför i motion 18 att avfolkningskommuner, särskilt i glesbygd, har stora ekonomiska bekymmer och strukturella svårigheter, problem av sådan karaktär att de svårligen går att förändra genom beslut på lokal nivå, och föreslår därför kongressen:

att SKR ska verka för att stärka förutsättningarna för glesbygdkommuner.

Motionen anses besvarad i och med att det motionärerna efterfrågar redan stöds av gällande direktiv till pågående översyn av utjämningsystemet, samt stöds av SKR:s tidigare ställningstaganden i frågan.

Beskrivning

Petter Nilsson (SD), ombud för Västerbottens län samt Per Carlberg (SD) och Andrea Kronvall (SD), båda ombud för Stockholms län framför i

motion 18 att avfolkningskommuner, särskilt i glesbygd, har stora ekonomiska bekymmer och strukturella svårigheter, problem av sådan karaktär att de svårligen går att förändra genom beslut på lokal nivå, och föreslår därför kongressen:

att SKR ska verka för att stärka förutsättningarna för glesbygdskommuner.

Motionen gör gällande att avfolkningskommuner, särskilt i glesbygd, har stora ekonomiska bekymmer och strukturella svårigheter och att dessa, i stor utsträckning, ligger utanför kommunens kontroll. Motionärerna hävdar att betydelsen av glesbygdstillägget inom det kommunalekonomiska utjämningsystemet minskat över tid och att det därmed blir svårt för de minsta kommunerna att bedriva kärnverksamhet.

Det kommunala utjämningsystemet ses nu över inom ramen för den parlamentariska kommittén “En ändamålsenlig kommunalekonomisk utjämning” (dir 2022:36 samt 2023:56). Uppdraget ska slutredovisas i maj 2024.

Utjämningsystemet består av en utjämning för skillnader i skattekraft (inkomstutjämning), skillnader i behov och strukturella förutsättningar (kostnadsutjämning) samt ett strukturbidrag som bygger på tidigare tillägg i vissa delmodeller som inte längre ingår i kostnadsutjämningen. Inkomstutjämningsen och strukturbidraget finansieras i huvudsak av det generella statsbidraget. Kostnadsutjämningsen är mellankommunal.

Ambitionen i kostnadsutjämningsen är total utjämning. Ett annat sätt att uttrycka detta är att ambitionen i systemet är att kommunsektorn delar lika på sektorns totala finansieringsansvar för den service som ska tillhandahållas, med reservationen att inte alla obligatoriska verksamheter omfattas av utjämning. Inom ramen för kostnadsutjämningsen för såväl kommuner som regioner görs omfördelningar på grundval av skillnader i strukturella förutsättningar, där gles bebyggelse eller liten befolkning utgör en faktor. Glesbygdstilläggen indexeras med kostnadsutvecklingen i respektive verksamhet, alternativt med prisutvecklingen, och har därmed en följsamhet med kostnadsökningarna. Däremot görs inga revideringar av de bakomliggande beräkningarna av gleshetens betydelse.

År 2020 infördes de senaste förändringarna av kostnadsutjämningsen. I yttrandet ställde SKL:s styrelse sig bakom principerna för utjämning (SKL dnr19/00270), men efterfrågade en uppdaterad analys av hur fördyrande gleshet är, då utredningens förslag i princip byggde på en uppdatering av redan befintliga beräkningar. SKL konstaterade att det i avsaknad av analys är svårt att bedöma hur träffsäker gleshetskompensationen är. Enligt direktiven till pågående utredning

finns inget som pekar ut någon ny principiell inriktning för kostnadsutjämningsen. Det är således utredningens uppdrag att tillse att kostnadsutjämningsen uppfyller sitt syfte – att utjämna för strukturella behovs- och kostnadsskillnader mellan kommuner och mellan regioner. I direktiven drar dock regeringen samma slutsats som SKL; att den senaste revideringen saknade en grundlig analys av merkostnader på grund av gleshet, och att kommittén därför bör göra en ”grundlig genomgång och uppdatering av de beräkningar och antaganden som ligger till grund för kompensationen för merkostnader för gles bebyggelsestruktur.” Det finns således inget i vare sig direktiven till utredningen eller i SKL/SKR:s tidigare ställningstaganden som motsäger det motionärerna efterfrågar.

Utöver kostnadsutjämningsen finns en komponent inom ramen för det så kallade strukturbidraget som tilldelar medel till 45 kommuner och 4 regioner på grundval av ”svagt befolkningsunderlag”. Dessa bidrag varken uppdateras eller indexeras, utan har legat fast sedan 2005. I direktiven till utredningen konstateras att bidragets aktualitet och träffsäkerhet därmed är lägre än övriga delar av det kommunalekonomiska utjämningsystemet. Även dessa bidrag ska ses över av utredningen. Detta ligger i linje med SKL:s yttrande (SKL dnr 19/00270) om att utjämningsystemet bör ses som en helhet, och därmed ses över som en helhet.

En inte obetydlig del av kommunens ekonomiska ansvar ligger utanför kostnadsutjämningsystemet. Även inom dessa områden kan det rymmas strukturella kostnadsnackdelar på grund av gleshet. Av direktiven framgår också att utjämningskommittén ska undersöka om nya områden bör inkluderas i systemet ”för att strukturella behovs- och kostnadsskillnader ska beaktas på ett tillfredsställande sätt”. Oaktat utredningens kommande ställningstagande kring detta finns flera områden där SKR engagerat sig och där glesbygdspromblematiken står i centrum. Exempel på detta är kommunala bostadsföretag på svaga bostadsmarknader (exempelvis yttrande Stöd för undsättning och omstrukturering av vissa kommunala bostadsföretag, SKL dnr 19/00965) och investeringar i VA-verksamhet (exempelvis yttrande till Kommunutredningen, SKR dnr 20/00400). I styrelsens förslag till inriktning för SKR 2024-2027 anges målbilden ”Alla i Sverige har hög tilltro till samhället och likvärdig tillgång till välfärd i både landsbygd och storstad”. Det kommunala utjämningsystemet är en viktig förutsättning för det lokala självstyret. Förslaget till inriktning innebär att SKR fortsätter att arbeta för att alla kommuner och regioner har likvärdiga förutsättningar att leverera välfärd.

MOTION TILL SKR:S ORDINARIE KONGRESS 15–16 NOVEMBER 2023

Stärk förutsättningarna för glesbygdskommuner

Yrkande

Vi föreslår att kongressen beslutar

att SKR ska verka för att stärka förutsättningarna för glesbygdskommuner.

Motivering för yrkande

Det kommunala utjämningsystemet (KUS) utreds nu enligt kommittédirektivet 2022:36: “En ändamålsenlig kommunalekonomisk utjämning”, samt tilläggsdirektiv 2023:56.

Avfolkningskommuner, särskilt i glesbygd, har stora ekonomiska bekymmer. Kommuner med strukturella svårigheter. Problem som svårligen går att förändra genom beslut på lokal nivå.

Betydelsen av glesbygdstillägget har successivt minskat.

Ytterst blir det svårt för de våra alla minsta kommuner att bedriva kärnverksamhet. Att erbjuda medborgare välfärd.

Alla kommuner i Sverige behöver leva.

Stockholm den 1 september 2023

Petter Nilsson
Ombud för Västerbottens Län

Per Carlberg
Ombud Stockholms Län

Andrea Kronvall
Ombud Stockholms Län